

ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาวะของเด็กและเยาวชน

โดย
ศิริพร คำภูไทย

สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ

2549

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพในเด็กได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว บิดามารดาอายุน้อย ครอบครัวแตกแยกเนื่องจากการหย่าร้าง สภาพแวดล้อมที่มีสิ่งยั่วยุเด็ก ค่านิยมนโยบายของรัฐที่ให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจของประเทศโดยไม่ค่อยคำนึงถึงผลกระทบทางสังคม ผลกระทบจากสงครามและภัยธรรมชาติ ตัวเด็กเอง เช่น ขาดความรักความอบอุ่น มีนิสัยชอบเที่ยวเตร่ต้องการความเป็นอิสระ และเรื่องของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ปัญหาดังกล่าวทำให้เด็กกลายเป็นเด็กด้อยโอกาส เช่น เด็กที่ถูกทารุณทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ แรงงานเด็ก เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ เด็กในครอบครัวยากจนมาก เด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กถูกกรรมกรก่อสร้าง เด็กในชุมชนแออัด เด็กชาวไทยต่างวัฒนธรรมและเด็กชาวเขา เด็กไร้สัญชาติและเด็กต่างชาติ เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส เด็กได้รับเชื้อหรือได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ และเยาวชนที่เครียดจากระบบการศึกษา ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กโดยตรงก็คือ ปัญหาสุขภาพและการขาดโอกาสในพัฒนาศักยภาพ

ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กมีอยู่หลากหลาย เช่น ปัญหาจากการปนเปื้อนหรือรั่วไหลของสารเคมีหรือมลพิษต่างๆ จากภาคอุตสาหกรรมเข้าไปสู่ชุมชนหรือโรงเรียน มีผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดขึ้นทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ มีทั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรัง และสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระบบอวัยวะขึ้นอยู่กับพิษของสารต้นเหตุ ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียงจากการจราจร พบว่า มลพิษทางอากาศอาจส่งผลกระทบต่อทางเดินหายใจ โดยเด็กนักเรียนในกทม. อายุ 7-12 ปี ที่อยู่ในบริเวณที่มีระดับฝุ่นละอองปานกลางจะมีอัตราเสี่ยงต่อการเกิดความผิดปกติของระบบทางเดินหายใจมากกว่า 1.8-3.21 เท่าของเด็กที่อยู่ในบริเวณที่มีระดับของฝุ่นละอองขนาดเล็ก สำหรับเสียงจากการจราจรพบว่า เด็กนักเรียนมัธยมศึกษาที่ศึกษาอยู่ในอาคารเรียนที่ตั้งอยู่ริมถนนในจังหวัดนนทบุรีจะมีความผิดปกติของสมรรถภาพการได้ยินถึงร้อยละ 43.5 ปัญหาสารพิษจากภาคเกษตรกรรม ในปี พ.ศ.2542 นี้ มีสัดส่วนของผู้ป่วยเด็กตั้งแต่อายุ 0-14 ปี เป็นจำนวน 3.88% โดยเฉพาะผู้ป่วยในช่วงอายุ 0-4 ปี มีถึง 2.03% และปัญหาสุขภาพของเด็กจากสิ่งแวดล้อมในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น สีที่ใช้ทาบ้านที่มีตะกั่วปนเปื้อนอยู่ อากาศภายในอาคาร หรือของเล่นของเด็ก ต่างก็มีความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อเด็กทั้งสิ้น

ปัจจัยทางด้านร่างกาย เช่น ปัญหาทางพันธุกรรม จากการสำรวจในปี 2540 พบว่าเด็กแรกเกิดถึง 5 ปี 1:100 มีปัญหาโรคทางพันธุกรรม และพิการแต่กำเนิด ส่วนเด็กที่อยู่ในช่วงปฐมวัยพบว่า อัตราการตายของทารกลดลง เหลือเพียง 34:1,000 คน สภาวะโภชนาการโดยภาพรวมดีขึ้น แต่ยังมีเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ขาดสารอาหาร ประมาณ 1.3 ล้านคน การให้วัคซีนครอบคลุมกว่า 90% ในปีพ.ศ. 2540 ประเทศไทยมีเด็กวัยนี้ 10.977 ล้านคน อัตราการตายลดลง เด็กในช่วงเข้า

เรียนมีเด็กเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ 1,500-1,800 ราย 1 ใน 20 คนเป็นคอพอก 1 ใน 4 คนมีภาวะ
โลหิตจาง เด็กในเมือง 1 ใน 6 คนมีภาวะอ้วน 1 ใน 10 คน มีปัญหาพฤติกรรม และ/หรือ เป็นโรค
ประสาท ร้อยละ 1 เป็นโรคจิต 9 ใน 10 คนเข้าเรียนประถมศึกษา แต่ 1 ใน 3 คน ไม่ได้เรียนต่อ
สำหรับวัยรุ่นพบว่า สูญเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ 10 รายต่อวัน 1 ใน 20 คนศึกษาถึงชั้นอุดมศึกษา 1
ใน 5 คนใช้เวลาว่างด้วยการอ่านหนังสือ 4 ใน 10 คนชอบเที่ยว ดื่มสุรา และสูบบุหรี่ ชายติด
ยาเสพติดมากกว่าหญิง 15 เท่า 1 ใน 4 คนมีปัญหาสุขภาพจิต และร้อยละ 50 ของเยาวชนอายุ
13-24 ปี เข้าสู่แรงงาน และทำงาน เกิน 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

กิตติกรรมประกาศ

เนื่องจากรายงานเล่มนี้เป็นการรวบรวมงานวิจัยและสถิติต่างๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อภาวะสุขภาพในเด็กและเยาวชน ดังนั้นจึงต้องใช้ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ รายงานเล่มนี้จึงมีอาจสำเร็จลงได้หากขาดแหล่งข้อมูลที่ได้มีผู้จัดทำไว้ก่อนแล้ว อาทิเช่น กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ มูลนิธิเด็ก สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และนพ.สมเกียรติ ศิริรัตนพฤกษ์ หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและพัฒนาวิชาการ สำนักงานโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณผู้จัดทำทุกท่าน โดยเฉพาะนพ.พินิจ ฟ้าอำนวยผล ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ ที่ได้ให้การสนับสนุนการเขียนรายงานเล่มนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

คำนำ

สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ (HISO) เป็นแผนงานภายใต้สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีภารกิจหลักในการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพที่ตอบสนองต่อความจำเป็น และความต้องการในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาระบบสุขภาพตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับพื้นที่

รายงานเล่มนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาระบบข้อมูลสุขภาพของในเด็กและเยาวชนที่มีอยู่ โดยปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อสุขภาพของเด็กและเยาวชนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยทางด้าน และในส่วนสุดท้ายผู้เขียนได้นำข้อมูลตัวบ่งชี้สำหรับเด็กในภาวะยากลำบากต่างๆ ที่รวบรวมโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีรายละเอียดทั้งในเรื่องของตัวชี้วัด และแหล่งข้อมูล ทั้งนี้เพื่อหวังว่าจะมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจค้นคว้าต่อไป ทั้งนี้ข้อมูลที่รวบรวมได้เป็นฐานข้อมูลตั้งแต่ปี 2537-2548

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	i
กิตติกรรมประกาศ	iii
คำนำ	iv
สารบัญตาราง	vii
สารบัญภาพ	viii
บทที่ 1 นิยามสุขภาวะ	1
- มุมมองต่างๆ เกี่ยวกับสุขภาวะ	1
- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะ	2
- น้ำหนักความสำคัญของแต่ละปัจจัย	5
บทที่ 2 ปัจจัยทางสังคม	6
- เด็กถูกทารุณกรรม	8
- แรงงานในเด็ก	9
- เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ	12
- เด็กในครอบครัวยากจนมาก	14
- เด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า	15
- เด็กเร่ร่อน	15
- เด็กถูกรกรรกรก่อสร้าง	19
- เด็กในชุมชนแออัด	20
- เด็กชาวไทยต่างวัฒนธรรมและเด็กชาวเขา	21
- เด็กไร้สัญชาติ และเด็กต่างชาติ	22
- เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส	23
- เด็กได้รับเชื้อหรือได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์	24
- เยาวชนที่เครียดจากระบบการศึกษา	24
บทที่ 3 ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม	27
- ปัญหาจากการปนเปื้อน หรือรั่วไหลของสารเคมีหรือมลพิษต่างๆ จากภาคอุตสาหกรรมเข้าไปสู่ชุมชนหรือโรงเรียน	27
- ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียงจากการจราจร	29
- ปัญหามลพิษจากเกษตรกรรม	30
- ปัญหาจากสิ่งแวดล้อมในการใช้ชีวิตประจำวันอื่นๆ	31

บทที่ 4 ปัจจัยทางด้านร่างกาย	32
- ภาวะการเจ็บป่วยในเด็ก 5 ขวบปีแรก	32
- สถานการณ์เด็กและเยาวชนไทยช่วงปฐมวัย วิัยเข้าโรงเรียน และวัยรุ่น	32
บรรณานุกรม	36
ภาคผนวก	37

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 จำนวนลูกจ้างในสถานประกอบการจำแนกภาคและกรุงเทพฯและปริมณฑล ระหว่างพ.ศ.2538-2541	11
---	----

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพ	4
ภาพที่ 2 การทำผังความคิด (Mind Mapping) ของปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้มีสุขภาพดี	5